

KOMPANIYANING IQTISODIY SALOHIYATINI STRATEGIK TAHLIL QILISH USULLARI

Murodova Mahbuba Rabbimovna

O'zbekiston Respublikasi Toshkent

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14964665>

Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida kompaniyalarning uzoq muddatli muvaffaqiyati ularning iqtisodiy salohiyatini aniq baholash va samarali strategik tahlil qilish qobiliyatiga bog'liq. Raqobatning keskinlashuvi, globallashuv jarayonlarining jadallashuvi hamda texnologik taraqqiyot kompaniyalardan innovatsion yondashuvlar va strategik rejalashtirishni talab etmoqda. Shu sababli, kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini strategik tahlil qilish nafaqat uning hozirgi moliyaviy holatini baholash, balki kelajakdagi rivojlanish istiqbollari belgilash uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini strategik tahlil qilishda SWOT, PESTEL, Porterning beshta kuchi modeli kabi usullar keng qo'llaniladi. SWOT tahlili kompaniyaning kuchli va zaif tomonlarini, shuningdek, tashqi imkoniyat va xavflarni aniqlash imkonini beradi. PESTEL tahlili esa siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik, ekologik va huquqiy omillarni baholashga yordam beradi. Porterning beshta kuchi modeli esa kompaniyaning raqobat muhiti va bozor ichidagi o'rnini chuqur tahlil qilish imkonini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt, Big Data va biznes-analitika kabi raqamli texnologiyalarning rivojlanishi kompaniyalarga real vaqt rejimida ma'lumotlarni tahlil qilish, bozor tendensiyalarini bashorat qilish hamda samarali strategik qarorlar qabul qilish imkoniyatini yaratmoqda. Shuningdek, moliyaviy ko'rsatkichlarni chuqur o'rganish, xarajatlarni optimallashtirish va investitsiya strategiyalarini shakllantirish ham iqtisodiy salohiyatni oshirishning muhim jihatlaridan biridir.

Kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini oshirish uchun strategik menejmentning samaradorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu jarayonda tashkilotning resurslarini optimal boshqarish, innovatsiyalarni joriy etish va barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish muhimdir. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, zamonaviy korxonalar ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish, ekologik mas'uliyatni oshirish va bozor sharoitlariga tez moslashish orqali o'z salohiyatini mustahkamlashga erishmoqda.

Kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini strategik tahlil qilish jarayoni nafaqat uning moliyaviy barqarorligini baholash, balki bozor sharoitlariga moslashish, innovatsion rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish hamda uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun ham xizmat qiladi. Ushbu jarayonda ilg'or tahlil usullaridan foydalanish kompaniyaga bozor dinamikasini chuqur tushunish va samarali biznes qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Strategik tahlil kompaniyaning hozirgi iqtisodiy salohiyatini baholash va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash uchun qo'llaniladi. SWOT, PESTEL, Porterning beshta kuchi modeli va boshqa usullar ichki va tashqi omillarni chuqur tahlil qilish imkonini yaratadi.

— SWOT tahlili kompaniyaning kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga, imkoniyatlarni qo'lga kiritish va xavflarni oldindan bashorat qilishga yordam beradi.

— PESTEL tahlili iqtisodiy, siyosiy, texnologik, ekologik va ijtimoiy omillarni baholash orqali kompaniyaning tashqi muhit bilan o'zaro ta'sirini o'rganish imkonini beradi.

— Porterning beshta kuchi modeli esa kompaniyaning bozordagi mavqeini, raqobat muhiti va mavjud imkoniyatlarni tahlil qilishga yordam beradi.

Ushbu usullar kompaniyaning samarali strategik qarorlar qabul qilishiga va uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Hozirgi vaqtda raqamli transformatsiya kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini mustahkamlashda muhim o'rin tutmoqda. Sun'iy intellekt (AI), Big Data, bulut texnologiyalari va biznes-analitika kompaniyalarga quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

— Ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish – kompaniyaning moliyaviy ko'rsatkichlari, bozor tendensiyalari va mijozlarning xatti-harakatlari tahlil qilinadi.

— Operatsion samaradorlikni oshirish – avtomatlashtirilgan tizimlar va AI yordamida ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlari optimallashtiriladi.

— Risklarni kamaytirish – moliyaviy xavflarni bashorat qilish va resurslardan samarali foydalanish imkoniyati yaratiladi.

Amazon, Google, Tesla kabi yetakchi kompaniyalar ushbu texnologiyalarni o'z biznes jarayonlariga joriy etgan holda bozorni chuqur tahlil qilish va raqobatda ustunlikka erishmoqda.

Kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini oshirish uchun moliyaviy resurslarni samarali boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi.

— Xarajatlarni optimallashtirish – korxonaning samaradorligini oshirish uchun operatsion va kapital xarajatlarni tahlil qilish lozim.

— Diversifikatsiya va sarmoya jalb qilish – turli daromad manbalarini rivojlantirish va investitsiyalarni jalb qilish kompaniyaning barqarorligini oshiradi.

— Risklarni boshqarish – bozor noaniqliklariga tayyorgarlik ko'rish va moliyaviy barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi.

Bu usullar kompaniyaning barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi va uni investitsiyalar uchun jozibador qiladi.

Raqobatda ustunlikka erishish uchun kompaniyalar innovatsiyalarni rivojlantirishga e'tibor qaratishlari zarur.

— Innovatsion mahsulot va xizmatlar yaratish – bozor ehtiyojlarini hisobga olgan holda yangi g'oyalarni joriy qilish.

— Ilg'or texnologiyalarga sarmoya kiritish – ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirish.

— Ichki jarayonlarni avtomatlashtirish – biznes samaradorligini oshirish va xarajatlarni kamaytirish.

Apple va Tesla kompaniyalari doimiy innovatsiyalar orqali bozorda yetakchilikni saqlab kelmoqda.

Kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini oshirishning muhim yo'nalishlaridan biri xalqaro integratsiya va eksport salohiyatini rivojlantirishdir.

— Eksport strategiyalarini ishlab chiqish – yangi bozorlarni aniqlash va global savdoni rivojlantirish.

— Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish – kapital oqimini oshirish va yangi hamkorlik imkoniyatlarini yaratish.

— Xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish – global standartlarga mos mahsulot va xizmatlar ishlab chiqish.

Samsung va Huawei kabi kompaniyalar global bozorni kengaytirish orqali o'z salohiyatini oshirishga muvaffaq bo'ldi.

Kompaniyaning iqtisodiy salohiyatini strategik tahlil qilish zamonaviy biznes sharoitida muhim ahamiyat kasb etadi. SWOT, PESTEL, Porter tahlili kabi klassik strategik usullar bilan bir qatorda raqamli texnologiyalar, innovatsion boshqaruv va xalqaro integratsiya kabi zamonaviy yondashuvlarni qo'llash kompaniyaning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Strategik tahlil natijalariga asoslangan holda moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, investitsiyalarni jalb qilish, innovatsiyalarni joriy etish va xalqaro bozorga chiqish kompaniyaning uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlovchi omillar hisoblanadi. Raqamli transformatsiya, Big Data, sun'iy intellekt va avtomatlashtirish kabi ilg'or texnologiyalar kompaniyalarga bozor tendensiyalarini tahlil qilish, samarali biznes qarorlarini qabul qilish va global raqobatda ustunlikka erishish imkonini beradi.

Shunday ekan, kompaniyalar ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv strategiyalarini ishlab chiqish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va bozor sharoitlariga tez moslashish orqali o'z iqtisodiy salohiyatini oshirishi lozim. Uzoq muddatli muvaffaqiyatga erishish uchun strategik rejalashtirish, moliyaviy mustahkamlik va innovatsion boshqaruv birgalikda amalga oshirilishi kerak. Shu asosda kompaniyalar nafaqat hozirgi raqobat muhitida barqarorlikni saqlab qoladi, balki global bozorda yetakchilikka erishish imkoniyatiga ham ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Xidirov N.G., Turdiyeva M.U.Q., Umarova L.N. (2025). *Korxonalarda strategik boshqaruv tizimi*. cyberleninka.ru
2. Kattakishiyev B., Mamayusupov I. (2025). *Strategik menejment (Praktikum)*. staff.tiame.uz
3. Xo'djamuratova G.Yu. (2025). *Strategik boshqarish*. renessans-edu.uz
4. Tursunov R.T., Hakimov N.X., Pulatov N.T. (2025). *Biznes strategiyasi (Darslik)*. namdu.uz
5. Ismatov R.O., Ahmedov O.T. (2025). *Strategik menejment (O'quv-uslubiy majmua)*. namdu.uz
6. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti (2025). *Xalqaro marketing strategiyasi (O'quv qo'llanma)*. renessans-edu.uz